

1958 KÜLTEPE KAZILARI

Prof. Dr. Tahsin ÖZGÜÇ

1958 yılında Kültepe kazılarına Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında olmak üzere, dört ay müddetle devam edildi. Bu sene höyükde, geniş ölçüde, iki medeniyet katı üstünde çalışıldı. 1957 yılında meydana çıkarmağa başladığımız büyük binanın U-ee/43-47 plân karelerine düşen ve dar-uzun odalar halinde görülen depo kısımlarıyla, taş döşeli büyük avlusu tetkik edildi. Karum'un ikinci katıyla çağdaş olan binanın ikamete tahsis olunan ve kerpiç duvarları iki renkle sıvalı bulunan ikinci kısmı depoların kuzeybatısını çevrelemektedir. Bina Hitit İmparatorluk devri mâbetlerinden daha küçük değildir. Kanaatımızca, mâbetten ziyade resmî bir binayı, bir idare merkezini temsil etmektedir. Esasen Kültepe tabletlerine göre Höyük'de bulunması icabeden beş mâbetten başka, bu nevi bir idare merkezinin de bulunmuş olması ihtimal dışında değildir.

Tepe'de 1958 kazılarında Eski Tunç Devrinin iki yapı katı daha meydana çıkarıldı. Eskiden de yazdığımız gibi, buradaki Eski Tunç Devri İç Anadolu'daki Eski Tunç Devri medeniyetinin mahallî bir örneğini temsil etmektedir. Bu devrin monokrom seramiği Kayseri ovası için tipik olup, bunların yanında az miktarda da boya ile nakışlı parçalar görülmektedir. Bu seramik nevi Alacahöyük'de kullanılanlardan farklı, fakat Alishar'dan tanınanlara daha yakındır. Henüz Kalkolitik devre erişilmedi; yalnız Eski Tunç Devrinin Geç, Orta ve Eski safhasına ait seramiğini öğrenmek ve birbirleriyle mukayese etmek imkânı hâsıl oldu.

Karum'da O-S/24-27, S-Y/15-20 ve N-R/22-24 plân karelerinde çalışıldı. Ia ve Ib katlarına ait yapı katları, üstüste

olmak üzere, ve sağlam binalar halinde görüldü. Bu netice, Ia ile Ib seramiğini mukayese etmemizi kolaylaştırdı. Ia da tablet bulunmadı. Ib de ise damga mühür baskılı mühim bir tablet keşfedildi. Ib evlerinde ve mezarlarında bulunan seramiği, hem teknik, hem de şekil bakımından II. katta kullanılanlardan ayırmak çok kolaylaşmış ve mühim miktarda ithal eşyası da meydana çıkarılmıştır. Bunlar Ib katının kronoloji meseleleri için çok kıymetli birer vesika olmuştur. II. katta 800 tabletle temsil edilen iki yeni arşive ilâve olarak, dağınık durumda, birçok tablete raslanmıştır. Bu arşiv binalarının plânlarına benzeyen arşivler, bugüne kadar, Karum'da bulunmamıştı. Bunlarda arşiv sahibinin ailesiyle birlikte içinde yaşadığı odaların büro kısmından, muntazam bir koridorla, ayrılmıştır. Binaların kerpiç duvarları yüksek durumda elimize geçmiş olmalarına rağmen, hiç birinde, pencere yoktur. Bu, ışığın dam ve kapılardan girdiğini göstermektedir. Binalardan bir tanesinin bir odasına ve büyük bir taş sanduka içine arşivin sahibi gömüldükten sonra, odanın kapısı örülmüş ve bina ile irtibatı kesilmiştir. Böylece odanın kullanılmaz bir hale getirilmesi aynı tabaka tabletinin; bir ev sahibi öldükten sonra evinin terk edildiği hakkında verdiği bilgilere uymaktadır. II. tabakada yeni seramik tiplerine, rüton şekillerine raslanmış ve bilhassa Eski Hitit ve İmparatorluk devrilerinde görülmeyen yeni örnekler keşfedilmiştir. Kanışkarum'unun her iki tabakasından da ithal edilmiş Kuzey-Suriye seramiğinden başka, bunların Kanış'da yerli çamurla yapılmış mahallî taklitlerinin de varlığı, kat'i surette, anlaşılmıştır. Şu hale göre Kanışkarumunda nevi ve miktarları yapı katla-

rına göre değişen 5 seramik nevi görülmektedir:

- 1 — III. Alishar seramiği,
- 2 — Sonradan Hitit seramiği adını alan seramik nevi,
- 3 — Kültepe'ye has, benzerlerine başka merkezlerde raslanmayan seramik nevi,
- 4 — Kuzey-Suriye'den ithal edilen seramik,
- 5 — Kuzey Suriye örneklerinin mahallî taklitleri.

Bu tasnif Milâttan önce ikinci bin yılının ilk çeyreğine ait seramik nevelerinin esas tablosunu vermektedir. Yalnız bu durum Kızılkırnak kavsi içinden Kuzeye doğru gidildikçe değişecek ve Alishar, Alaca-höyük, Boğazköy gibi merkezlerde Kültepe'ye paralel bir durum tesbit edilemeyecektir.

Altıntepe araştırmaları:

1958 yılının Ekim ayında Erzincan'ın doğusunda, Erzincan - Erzurum şosesi üstündeki Altıntepe'de de araştırmalar yaptık. Urartu madenî eserlerinin bulunduğu yer olan Altıntepe'de, sistemli bir araştırma yapılmamıştı. Burası yüksek, tabii bir tepedir; tepenin, sathından toplanan seramiğe göre ilk defa, Urartular devrinde iskân edildiği anlaşılmaktadır. Aynı devirde iskân yeri sağlam bir surla tahkim edilmiştir. Urartu harabesi üstünde de Orta Çağlara ait kuvvetli bir iskân izi vardır. Bu muahhar enkaz eski şehrin tetkikini güçleştirmektedir.

Tepe'nin güneydoğu sırtlarına mezar odaları inşa edilmiştir. Bu yeraltı odaları

ince bir tekniğin eseri olan kesme taşlarla yapılmıştır. Birinci sırası önde, ikinci sırası arkada olmak üzere, sıralar halinde tertiplenen bu yeraltı odaları mustatil plânlı, nişli büyük hücreler halindedir. Şimdi Ankara Arkeoloji Müzesinde teşhir edilen madenî eserler, tahrip olunan bir mezar odasından çıkarılmıştır. Plâna göre bu oda, mezar odalarının ilkinin temsil etmiş olmalıdır. Biz, bundan başka üç odayı daha, yerinde, tetkik etmek imkânını bulduk. Bunların açılıp meydana çıkarılmaları Urartu arkeolojisi bakımından mühim bir kazanç olacak ve bilgimize esaslı yenilikler getirecektir. Urartu medeniyeti sahasında bu tipe giren ve bu kadar ince bir tekniğin eseri olan yeraltı odaları, henüz tanınmamaktadır. Bugün, kazı yapmaksızın, odaların sayısını tahmin etmek mümkün olamamaktadır. Bunlar arasında ölü hediyeleri zengin olanlarına da raslanabilir. Önümüzdeki mevsimlerin birinde Altıntepe kazılarına başlayabileceğimizi umuyoruz. Satıhtan toplanan seramik, diğer Urartu şehirlerinde de görüldüğü gibi, kırmızı astarlı, parlak perdahlıdır. Boya ile nakışlı seramik örnekleri görülmemektedir. Altıntepe'deki yeraltı mezarları, Urartu'ların kayalara oyduğu odaları takliden yapılmış olmalıdır. Buradaki taş işçiliği, taş örgü ve bindirme tekniği en büyük Urartu merkezlerindeki resmî binalarda görülen teknikden geri kalmamaktadır. Kanaatimizce, Altıntepe, en mühim bir yola ve zengin bir ovaya hâkim olan çok kuvvetli bir Urartu kalesini temsil etmektedir.

RAPPORT SUR LES FOUILLES DE CLAROS EN 1958

Prof. Dr. Louis ROBERT

La fouille de Claros a eu lieu en 1958 depuis le 22 août jusque vers la fin de septembre. Le personnel comprenait, outre le directeur, Mme Jeanne Robert, Mr. Roland Martin, professeur d'archéologie à l'université de Dijon et Mr. Pierre Bonnard, architecte; Mr. Pierre Devambe, conservateur au Musée du Louvre, a étudié la sculpture.

La fouille du temple lui-même a été achevée en terminant le déblaiement de la première salle de l'adyton oraculaire souterrain. Un arc de voûte de cette salle était écroulé; il a été démonté, on a déblayé l'espace au-dessous, et on l'a remonté en le cintrant. On a remonté aussi de la même façon une voûte de la seconde salle. La poterne voûtée qui fait communiquer les deux salles a été vidée jusqu'au sol pour le relevé; elle a une hauteur maxima de 1 m 57. Le relevé complet et définitif du temple et de ses parties souterraines a été achevé.

Au nord des temples, à peu près dans l'axe de l'autel et de la façade du grand temple, nous avons fait deux longs sondages à peu près à la limite des champs qui avaient été expropriés et acquis; les résultats ont été entièrement négatifs. Le travail principal, comme déblaiement, a porté sur l'autel monumental et sur ses abords, au Nord et au Sud. L'autel lui-même a été complètement déblayé. Il mesure 18 m 45 de long sur 9 m. environ de profondeur à la première marche. R. Martin y a relevé l'implantation de deux tables de sacrifices. On a des fragments de la sobre décoration. Deux orthostates ont permis de constater que c'est de l'autel que venaient des plaques inscrites trouvées en 1905 dans la basilique de Notion, dont l'une est au musée de Smyrne et dont

l'autre est encore sur place, dans le fourré et la forêt qui couvrent l'emplacement de cette basilique. Ainsi nous n'avons plus à chercher en dehors des temples, de l'autel et des propylées, le monument dont provenaient ces orthostates. Au nord de l'autel, nous avons trouvé un cadran solaire absolument intact, qui porte la dédicace d'un agoranome à la basse époque hellénistique. Au sud, nous avons trouvé, au delà de la base ronde de Thyatire et du pilier de Cicéron, le premier tambour de la colonne dont nous avons déjà trouvé trois autres tambours; il porte le nom d'un citoyen, Ménippos, à qui le peuple avait élevé ce grand monument honorifique; c'est le personnage en l'honneur de qui avait été rendu le très long décret honorifique gravé sur une autre base, à l'angle Sud-Est du temple, dans la période qui a suivi la création de la province romaine d'Asie. Une exèdre, plus au Sud, a été retrouvée presque intacte. En outre, on a un fauteuil de marbre absolument intact dont les accoudoirs sont formés de serpents ailés.

La région de l'autel nous a livré un certain nombre d'inscriptions. Ce sont surtout, comme d'ordinaire, des listes de délégations venues consulter l'oracle au IIe U siècle après J. C. Il n'y a point de surprise géographique: une liste de Phocée, 1 de Parion, 2 d'Héraclée de la Salbakè de Carie, 3 de Laodicée de Phrygie, 1 d'Akmonia de Phrygie; la seule nouveauté est Kydonia, avec 2 listes dont l'une fournit un détail intéressant sur le sacrifice, mais nous connaissions déjà deux villes crétoises clientes régulières de Claros, Lappa et Hiérapytna. Ces textes étaient gravés les uns sur l'exèdre, les autres sur l'autel. En fait, les

marches de l'autel en avaient été couvertes, comme celles de la façade du temple, mais la plupart, facilement transportables, ont disparu. En outre, nous avons l'inscription honorifique pour un Colophonien qui fut vainqueur aux concours de l'Isthme et de Claros, et l'épigramme d'un lutteur olympionique, qui remonte au IIIe U siècle avant notre ère.

Les ouvriers ont continué de nous apporter des inscriptions extraites des maisons du village ou des fermes en ruines des environs; ainsi un fragment parallèle à une inscription du temple d'Athéna à Notion, une épigramme funéraire, un fragment de décret des Ioniens pour l'asylie de Colophon et qui mentionne le bois sacré. D'assez loin au nord du village, sur la route de Colophon l'Ancienne, est venu un hermès, trouvé récemment, avec de curieuses sculptures, et qui mentionnait l'amende à payer au propriétaire du domaine. Nous avons fouillé cette petite tombe rupestre à deux places. La trouvaille d'une épitaphe hellénistique de la nécropole à l'Ouest de Notion nous a amenés à examiner cet endroit, curieux par les stèles non décorées sculptées sur les rochers.

Mr. Pierre Devambaz a consacré un gros travail à la sculpture. Il s'est attaché notamment aux énormes fragments des statues de culte colossales. Aidé toujours par les monnaies, il a fait de nouveaux classements et des identifications de membres; en définitive, c'est la statue de Létô qui est la plus complète. Il a travaillé

aussi sur des sculptures dans les musées d'Istanbul et d'Izmir, et il a fait au site du sanctuaire de Sinuri près de Mylasa les dernières vérifications pour la publication.

Le commissaire du Service des Antiquités, Musa Baran, a été actif et efficace, notamment pour la fouille de la tombe et pour la remise en place des deux arcs de l'adyton.

Les Robert ont travaillé dans les musées d'Istanbul et d'Izmir sur les inscriptions de Cyzique et de la région de Daskyleion, d'Iasos et de Téos. Ils ont effectué plusieurs voyages en mai, en août et en octobre en Mysie, à Satala de Lydie, à Téos, et à Nicomédie. En Mysie, ils ont étudié le site d'Erdek - Artaké et relevé pour le Corpus de Cyzique les documents réunis dans le dépôt archéologique d'Erdek; ils ont visité Daskyleion, copié des inscriptions à Ergili et à Ziraath, notamment une intéressante liste de souscriptions dans une association. A Nicomédie, ils ont étudié diverses épitaphes intéressantes, dont celle d'un mystérieux avec un nom nouveau de village et celle d'un Aradien sculpteur sur bois. Un décret de Téos concerne l'annexion de la ville de Kyrbissos avec des prescriptions très détaillées sur la garnison et sur le phrourarque; on a réussi le déchiffrement presque complet de ce texte en partie très effacé. On a trouvé de nouveaux reliefs de gladiateurs à Smyrne, à Erdek et à Nicomédie.